

Jiří Říhovský: *Die Äxte, Beile, Meißel und Hämmer in Mähren. Prähistorische Bronzefunde 9/17*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart 1992. 310 strani, 94 tabel.

V sedemnajstem zvezku devetega oddelka serije Prazgodovinske bronaste najdbe (PBF) avtor J. Říhovský predstavlja bakrene in bronaste sekire, dleta (zasekače) in kladiva z Moravskega. S tega ozemlja je obravnavanih 1378 izdelkov, med njimi je 322 kosov prvič dokumentiranih in objavljenih. Domala polovica tega blaga so posamične najdbe, med drugimi prednačijo sekire iz depojških kompletov, v manjšini pa sta grobišni in nasebinski inventar.

V uvodnem poglavju (str. 1-20) avtor opiše zgodovino raziskovanj do leta 1985, predstavi tipološko delitev obravnavanih orodij z dvatisočletno kronologijo od starejše bakrene dobe skozi bronastodobne kulturne stopnje do vključno poznega obdobja kulture žarnih grobišč in tolmači še izvor ter razširjenost posameznih zvrsti proizvodov. Te strani so za splošno strokovno znanje priporočljivo branje, vse druge kulturno-kronološke in tipološke značilnosti do morfoloških potankosti pa so po utemeljeni češki šoli z indeksi in kraticami zapleteno razčlenjene v naslednjem obsežnem poglavju.

Gradivo (*Fundstoff*) je za poznavalca odnotne prazgodovinske metalurške dejavnosti osnovno in poglobitno poglavje, je kulturno in kronološko opredeljeno ter grafično dokumentirano (str. 21-291). Med tem gradivom avtor razlikuje posebej bakrene in bronaste izdelke, jih razvršča in deli na številne skupine z različnimi tipi. Vsak posamezni tip je s podrobnimi variantami tekoče oštevilčen z imenom najdišča, z vsemi osnovnimi podatki o predmetu in njegovo relativno kronološko opredelitvijo, z grafično tabelarno dokumentacijo in s citirano literaturo pod črto na odgovarjajočih straneh.

Med bakrene sekire na uho (*Axt*) je avtor razvrstil kladivaste sekire (*Hammeraxt*), dvorezne sekalnike (*zweischneidige Hackenaxt*), enoramne sekire (*einarmige Axt*) in sekire s temensko ploščico (*Nackenscheibenaxt*). Bronaste sekire na uho so redkejšje, so pač metalurški proizvod poznobronastodobnih kulturnih izžarevanj na prehodu v tuljavasto nasaditev. To so enoramne sekire, pa tudi takšne s pahljačastim temenom (*Nackenfächeraxt*) ali glavičastim temenom (*Nackenknaufaxt*) in še z različno oblikovano temensko ploščico.

Druga zvrst bakrenih in bronastih sekir so brez ušesa za nasaditev (*Beil*). S posameznimi skupinami, tipi in variantami si sledijo: bakrene ploščate sekire in bronaste sekire z robniki (*Randleistenbeil*), bronaste sekire z zavihki (*Absatzbeil*) pa plavutaste in tulaste sekire (*Lappenbeil*, *Tüllenbeil*).

Tudi bakrena in bronasta dleta oz. zasekače (*Meißel*) je avtor z moravskih najdišč razvrstil po enakih tipoloških kriterijih kot sekire. Tako razlikuje ploščata orodja z robniki in zavihki, pa še tulasta, polnoročajna ter paličasta dleta.

Kladiva so razvrščena v tri skupine: štirirobna z ušesom, tulasta, in iz sekir predelana kladiva oz. tolkači.

Knjigo avtor zaključuje z abecednim registrom obravnavanih najdišč z oznakami koordinat krajev na priloženi karti razširjenosti, z navedbo strani obravnavanega predmeta med tekstem in s tekočo številko najdbe na tablah. Zadnji dve tabli (93 in 94) sta razpredelnici: prva prikazuje zapovrstnost kulturnih stopanj od bakrene do železne dobe na Moravskem v okviru srednjeevropske relativne kronologije, druga pa relativno kronološko mesto posameznih zvrsti bakrenih in bronastih sekir, dlet in kladiv na Moravskem od bakrene do železne dobe.

Predstavljena publikacija načrtno dopolnjuje vrzel kataloške obdelave bakrene in bronastodobnih sekir in podobnih metalurških izdelkov, saj je s tem zvezkom domala zapolnjen ves srednjeevropski prostor. Kot bela lisa pri tej zasnovi izstopa bivše jugoslovansko ozemlje. Morda se bo ohrabil nekdo, ki bo svetu v tej obliki predstavil tovrstno prazgodovinsko dejavnost na Slovenskem. Ni je toliko, je pa raznovrstna in za jugovzhodni alpski prostor bogata prazgodovinska dediščina.

France LEBEN

Bernhard Overbeck: *Geschichte des Alpenrheintals in römischer Zeit auf Grund der archäologischen Zeugnisse Teil I, Topographie, Fundvorlage und historische Auswertung* (v sodelovanju z Ludwigom Paulijem), Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 20, München 1982. 269 strani, 71 slik, 45 tabel, 14 tabel. Teil II, *Die Fundmünzen der römischen Zeit im Alpenrheintal und Umgebung*, Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 21, München 1973. 233 strani, 12 kart. C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München.

Avtor B. Overbeck je želel na geografsko zaključenem področju povezati pričevanja numizmatičnih najdb in arheološko topografskih raziskav v sintezo zgodovinskega dogajanja. Obdelal je območje alpske doline Rena med prelazom Bündner na jugu in izlivom Rena v Bodensko jezero, torej predel, ki danes obsega del avstrijskega Vorarlberga, kneževino Liechtenstein ter dele švicarskih kantonov Graubünden in St. Gallen. V rimskem času je področje sodilo v južni del province Recije. Tod sta ležali dve pomembnejši središči: *Brigantium* (Bregenz) in *Curia* (Chur). Po dolini zgornjega Rena potekajo važne prometne zveze med Italijo in deželami severno od Alp.

V prvi knjigi je predstavljen katalog najdišč. Pri vsakem najdišču so podani topografski opis s pregledno karto in dobriimi fotografijami, zgodovina raziskav, opis gradbenih ostalin ter katalog drobnih najdb. Med drobnimi najdbami so najbolj izpovedni novci, katerih katalog najdemo v drugi knjigi in se navezuje na topografijo v prvi knjigi. Druge drobne najdbe je Overbeck upošteval le toliko, kolikor so pomembne za časovno, kulturno ali geografsko opredelitev najdišč. Katalog drobnih najdb spremljajo risbe. Na koncu so o vsakem najdišču sintetično povzete ugotovitve.

V drugem delu prve knjige je Overbeck zbrano gradivo kulturno zgodovinsko izvednotil. Pri tem je uporabljal tako zgodovinske kot arheološke vire. Med viri imajo največjo težo numizmatične najdbe.

Pred rimsko zasedbo je bila alpska renska dolina prehodno območje med keltskimi plemeni na severu, keltsko-lepentskimi na jugu ter notranjealpskimi Reti. V nasprotju s srednjelatenskimi obdobjem, je bila poznolatenska poselitve odkrita na višinskih točkah, kar kaže na podobne razmere kot v poznoantičnem času. Overbeck se je posvetil tudi trem predrimskim zakladom (Lauterach, Bruggen, Burvagn) in pokazal, da se jih ne da neposredno povezati z zgodovinskimi dogodki. Rimska zasedba v letu 15 pr. Kr. ni opazna v arheološkem gradivu. Sledovi avgustejskodobne poselitve so redki. Po rimski zasedbi je močno narasel pomen prometnih poti v smeri sever - jug. Od Tiberijevega do Klavdijevega časa je bila v Bregenzu vojaška postojanka, vojaške najdbe 1. st. so znane tudi iz Chura. Leto 68/69 predstavlja mejnik, v katerem je pogorel Bregenz in verjetno tudi nekatera manjša naselja. Romanizacija je bila v 1. st. še zelo počasna, saj ni znanih zgodnjerskih vil. Šele v 2. st. so nastale vile po italjskih vzorih. V času alamanskih vpadov v 3. st. ugotavlja Overbeck s pomočjo novčnih zakladov krizne razmere v letih 270/271, 280/283 in 288. Nižinska naselja kažejo sledove rušenja, na višinskih točkah nastanejo kratkotrajna pribežališča. Kasneje postanejo višinska naselja stalna ter so postavljena v značilnih zavetnih, utrjenih legah, vendar blizu starejših naselbinskih jeder in z dobrim pregledom nad prometnimi potmi. V Valentinijanovem času nadzoruje promet vojaški kastel v Schaanu.

B. Overbeck je opravil veliko in pomembno delo, s tem da je natančno zbrano in obdelano arheološko gradivo zaključil s sintezo, ki daje pomembe rezultate o zgodovinskem razvoju in poselitvi. Hkrati pa je odprl številna nova vprašanja, ki kličejo pa nadaljnih raziskavah.

Jana HORVAT